

ELÄMÄNKATSOMUSTIETO

Elämäkatsomustieto oppiaineena on perustaltaan monitieteinen kokonaisuus, jonka lähtökohtiin kuuluu filosofiaa sekä yhteiskunta- ja kulttuuritieteitä. Opetuksen tehtävänä on antaa oppilaalle aineksia kasvaa itsenäiseksi, suvaitsevaisiksi, vastuulliseksi ja arvostelukykyiseksi yhteisönsä jäseneksi. Kasomusopetus on taitolaji, jossa yhdistyvät oman identiteetin rakentaminen, suvaitsevuus ja kulttuurinen lukutaito.

Oppiaineen tavoitteet voidaan pelkistää kahteen: katsomukselliseen yleissivistykseen ja ajattelutaitoon. Ensimmäinen sisältää perusteet tunnistaa ja arvoidan uskonnollisia sekä vakaamuksellisia katsomuksia. Elämäkatsomustieto seuraa ns. vuoden 2001 Madridin suositusta käsittelemällä tasapuolisesti niin sekulareja vakaumuksia kuin uskontoja (International Consultative Conference on School Education in Relation with Freedom of Religion and Belief, Tolerance and Non-discrimination, Madrid, 23 – 25 Nov. 2001).

Toinen tavoite sisältää katsomuksellista, erityisesti eettistä ajattelutaitoa. Tässä yhteydessä painotetaan myös opetuksen perustana olevaa ihmisoikeusetiikkaa. Sosiaalipsykologiset tytkimukset ovat todenneet eettisten ajattelutaitojen keskeisen roolin pyrittäessä tukemaan taitavasti ihmisoikeusetiikkaa noudattavan yksilön kasvua (K. Helkana: Nuorten kehittyvä etikka, teoksessa Airaksinen ym. (1993) Hyvän opetus. VAPK).

Tämä kaikki sisältyy perusopetuksen yleisiin tavoitteisiin, voimassaolevaan opetussuunnitelman perusteisiin ja on myös tulevaisuudessa tarvittavaa kulttuurista osaamista ja pääomaa. Siis monikulttuurisessa tulevaisuudessa korostuu katsomusaineiden merkitys; opetus mahdollistaa yhtäaikaaisesti tuen omalle identiteetille ja joustavalle kulttuuriselle osaamiselle.

Tuntimäärät, tavoitteet ja oppimistulokset

Peruskoulun olemassolon aikana oppiaineen nimi on vaihtunut uskontojen historiasta ja siveysopista elämäkatsomustiedoksi. Tuntimäärä on ollut suhteellisen vakaa, vaikka joustavuuden lisääntyessä alempien luokkien painostus on lisääntynyt. Tämän hetken tuntimäärä vaaditaan tulokseliselle katsomusopetukselle.

Opetushallitus arvioi 2001 uskonnon, elämäkatsomustiedon ja tapakasvatuksen oppimistuloksia perusopetuksen päättövaiheessa. Tulokset julkaistiin raportissa *Uskonnon, elämäkatsomustiedon ja tapakasvatus - oppimistulosten arviointi perusopetuksen päättövaiheessa* (Oppimistulosten arviointi 5/2002). Arvioinnin mukaan kaikkien katsomusaineiden oppimistulokset olivat vain tyydyttäviä. Osaamisen puutteet vaihtelivat oppiaineittain, ja tyttöjen ja poikien osaamiserot olivat selviä. Sisällöllisistä puutteista voidaan mainita elämäkatsomustiedon oppilaiden heikko oman sekulaarin kulttuuriperinnön tuntemus.

Opetuksen osalta opettajien muodollinen kelpoisuus on heikko. Lisäksi raportti osoittaa, että keskeisinä ongelmina ovat opettajien heikko aineenhallinta, oppisisältöjen ja menetelmien käyttö sekä ajantasaisten oppiaineistojen puute.

Helsingin kaupunki teki katsomusaineiden opettajille ja oppilaiden huoltajille laajan kyselyn, jonka tulokset julkaistiin 2007 (Finnish Consulting Group). Huoltajakyselyn tulokset tukevat elämäkatsomustiedon tavoitteita esim. 95 % piti tärkeänä, että vakaumuksita ja uskonnoita annetaan puoluetonta tietoa, samoin ettei opetus ohjaa tietyn vakaumuksen omaksumiseen ja toisaalta opetuksen ei ollut tarpeen perehdyttää eri uskontojen harjoittamiseen. Opettajat näkivät hankaluutena riittävän oppimateriaalin puutteen.

Vaikka kehitystä on tapahtunut tarvitaan hyvien työjärjestysmallien kehittämistä, jossa kriteereinä on periaatteet: ei hyppytunteja, ei opetusta perjantain myöhäisinä iltapäiväaikoina eikä opetusta päällekkäin jonkun oppiaalle pakollisen oppiaineen kanssa. Lisäksi tarvitaan tiedotusta katsomusvapaussäädöksistä Madridin 2001 vsuosituksen periaatteiden mukaisesti.

Kansainvälisesti

Filosofinen lähestymistapa on ollut runsaasti esillä eri yhteyksissä. UNESCO:n raportti *Philosophy, a School of Freedom* (2007) korostaa tärkeyttä käyttää filosofista dialogia jo nuorille oppilaille avaimena demokraattisen ja suvaitsevan yksilön kasvun tukemisessa. Lähetymistapa oli myös voimakkaasti esillä Kansainvälisen filosofian päivän 2009 Moskovassa järjestetyssä konferenssissa (www.fisp.org). Samalla tavalla brittiläinen NACE (National Association of Teachers for Able Children in Education, http://www.nace.co.uk/nace/about/about_nace_for_gifted_and_able_children.htm) korostaa filosofista ajattelua (esim. Wallace, B. & Bentley, R. (2002) *Teaching Skills Across the Middle Years*, David Fulton Publishers).

Tämä kaikki tukee elämäkatsomusteiden lähestymistavan oikeutusta, joka lähtee filosofisen dialogin perustelta

Toisaalta kansainvälisesti käyty keskustelu katsomusopetuksen rakenteesta sai uutta vahtia kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antoi laittavan päätöksen ns. Norjan tapauksesta. Se osoitti kuinka hankalaa on koota eri katsomusryhmät yhden oppiaineen sisälle (Grand Chamber Judgment, *Folgerø v. Norway*, 29.6.2007, Application no. 15472/02).

Geneven ihmisoikeuskomissio käsitteli YK:n yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen 18 § soveltamista vuonna 1993 (HR/GEN/1/Rev.5). Komissio totesi: ”*Artikla 18 suojelee teistisiä, ei-teistisiä ja ateistisiä katsomuksia., samoin kuin oikeutta olla tunnustamatta mitään uskontoa tai elämäkatsomusta. Käsitteitä elämäkatsomus ja uskonto pitää tulkita laajassa mielessä. Artikla 18. tulkinta ei rajoitu perinteisiin uskontoihin, järjestäytyneisiin uskontoihin ja elämäkatsomuksiin tai perinteisten*

uskontojen riinnastuvaan toimintaan. Tästä syystä komitea on huolissaan mihin tahansa uskuntoon tai elämäkatsomukseen kohdistuvasta syrjinnästä ...”

Yhteiskunnallinen keskustelu

Vaikka julkisuudessa on kaavailtu yhden katsomuaieen mahdollisuutta, elämäkatsomustiedon sidosryhmät kuten opettajajärjestö, Vapaa-ajattelijain liitto ja Suomen Humanstiliitto kannattavat nykyistä mallia. Elämäkatsomustiedon sisällöistä vallitsee yksimielisyys.